

Frøslevlejren

- museum eller feriehotel?

Henrik Skov Kristensen

Fortid og Nutid december 1994, hefte 4, s. 377-385.

Museet for Frøslevlejren kom i foråret på avisernes forsider. Lederen af museet, Henrik Skov Kristensen, fortæller her om baggrunden for den megen og - i dette tilfælde - uønskede medieopmærksomhed. Han giver desuden et rids af Frøslevlejrens historie og rejser spørgsmålet om, hvor grænsen går i udnyttelsen af nationale mindesmærker, hvis de skal bevare deres autenticitet. Artiklen er en let omarbejdet udgave af en artikel bragt i det tyske tidsskrift *Grenzfriedenshefte* 1994.

Henrik Skov Kristensen, f. 1953, cand.mag. i historie og engelsk fra Aarhus Universitet. Ph.d. på en afhandling om de vestallieredes luftangreb i Danmark under 2. verdenskrig. Har desuden leveret artikler og bidrag til danske og udenlandske tidsskrifter og publikationer om dansk besættelsestidshistorie og 2. verdenskrig. Siden 1989 ansat som leder af Museet for Frøslevlejren og Dansk Røde Kors Museum.

Gennem nogle måneder har Frøslevlejren været i mediernes søgelys, både i og uden for Danmark. Normalt er Museet for Frøslevlejren glad for omtale, al den stund en af museets hovedopgaver er at formidle kendskabet til Frøslevlejrens historie 1944-1945 til et så stort publikum som muligt. I dette tilfælde kunne museet dog have været den megen omtale foruden, for set med museets øjne har den ikke blot været lidet flatterende, men direkte beskæmmende.

»På ferie i Frøslevlejren«

Startskuddet blev givet den 25. april. Landsdelens største avis, *Jyske-Vestkysten*, kunne under overskriften »Tyskere på ferie i fangelejr« meddele, at *Gestapos gamle fangelejr, Frøslevlejren, tilbydes som feriehotel til tyskere*.

En stor del af avisens læsere har sikkert fået morgenkaffen galt i halsen: kunne det nu passe? Jo, artiklen byggede på en ret så håndgribelig kilde, nemlig en tysksproget brochure, som

Frøslevlejrens Kursuscenter, en af Frøslevlejrens mange selvstændige institutioner, nys havde ladet fremstille og udsende i Tyskland.

Brochuren stillede ikke blot tyske turister en kulturhistorisk oplevelse i udsiget under temaet *Ferienaufenthalt in der Vergangenheit - und mit Freiheit und Demokratie als Inhalt*, men også oplevelser af mere materiel karakter: komfortabel indkvartering i lejrens barakker, endvidere sauna, fitness og et varieret spisekort i kursuscenterets restaurant.

Historien viderebragtes hurtigt af stort set alle danske aviser og elektroniske medier, og konklusionen i den offentlige debat, som fulgte, var altovervejende, at initiativet var malplaceret, uden situationsfornemmelse og smagløst.

På Museet for Frøslevlejren kunne vi kun beklage, at offentligheden i ringe grad skelnede mellem de enkelte institutioner i Frøslevlejren. På museet, som i vid udstrækning identificeres med lejren som sådan, følte vi os miskrediteret

ANNONCE

Er De helt bombet? Så tag på ferie i Dänemark! Tilbring for eksempel fem forbandede dage i Frøslev Sommerlejr. Vore gæster vender tilbage gang efter gang - ja, det er blevet en hel besættelse for dem.

Bestil en rejse til Frøslev Sommerlejr tur-tortur, og vi garanterer Dem nogle slående oplevelser: Prøv for eksempel vores restaurant, hvor vi serverer nazisvinekoteletter og Luftwaffel-is. Eller dans til den lyse morgen på diskotek Det Tredje Rige, hvor vores piskjockey spiller nostalgisk pigtråds-musik og hipo-hop.

En ferie i Frøslev Sommerlejr er en ferie for hele familien. SS-Securitas passer på, så De kan roligt tage Deres landssvigermor med! *Frøslev Sommerlejr - vi er bare Best!*

Frøslevlejrens Kursuscenters fremstød affødte mange sarkastiske reaktioner i mediernes, danske som udenlandske. Her har Politikens satiriske spalte ATS (At Tænke Sig) taget fremstødet under kærlig behandling. Politiken den 26. maj 1994.

i den offentlige debat. Museet kunne også kun beklage, at debatten undertiden fik umiskendelige antityske undertoner, for tyske gæster er og har altid været velkomne på museet (det er ikke kun for et syns skyld, at museets udstilling er gennemtekstet på tysk).

Også de internationale nyhedsbureauer så en grotesk vinkel i historien, og journalistisk komprimeret tikkede

nogenlunde følgende nyhed ind på nyhedsredaktioner verden over: danskerne omdanner tidligere KZ-lejr til feriehotel. Talrige aviser og TV-stationer verden over bragte den bizarre historie, garneret med mere eller mindre syrlige kommentarer. TV-hold og skrivende journalister, ikke mindst tyske, valfartede til Frøslevlejren for nøjere at studere dette besynderlige fænomen.

Den udenlandske reaktion var ikke til at tage fejl af - den rakte fra dyb forundring over sarkastisk afstandtagen til decideret forargelse. Frøslevlejren havde således den tvivlsomme ære at være hovedoffer i tysk TV 3's ugentlige satiriske magasin, ligesom *Der Spiegels* (19/1994) sarkastiske omtale af initiativet i Frøslevlejren efterlod indtrykket af dansk kræmmermentalitet.

Det generelt manglende kendskab til dansk besættelsestidshistorie og dermed til Frøslevlejrens historie har uden tvivl bidraget til den kategoriske udenlandske reaktion. Frøslevlejren blev nemlig uden videre sidestillet med almindelige tyske KZ-lejre, og derfor kan det ikke undre, at tanken om et feriehotel, med hvad deraf følger af materielle og gastronomiske behageligheder, har forekommet nærmest blasfemisk.

Polizeigefangenenlager Frøslev

Det forekommer ganske ofte, at vi på museet bliver spurgt: hvor blev fangerne tortureret og henrettet? Enkelte gæster, danske som udenlandske, spørger endog, hvor gaskammeret og krematoriet lå i lejren. De bliver svært overraskede, når vi må svare dem, at ingen af disse uhyrligheder forekom i Frøslevlejren. Ejheller forekom der sult og dødbringende epidemier.

Alene disse kendsgerninger fortæller, at Frøslevlejren ikke var nogen almindelig KZ-lejr.

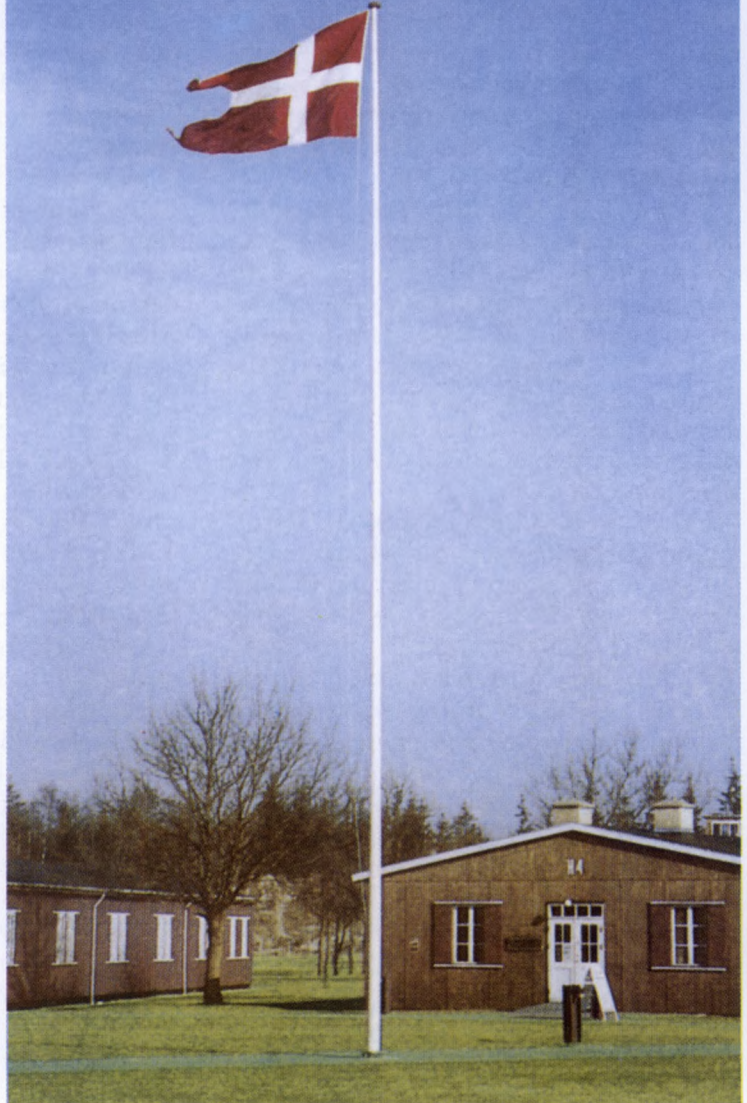
Grundlaget for Frøslevlejrens specielle status var den ordning, som blev

Kursuscenterets brochure, som gav anledning til den megen omtale af Frøslevlejren. Brochuren markedsfører kursuscenteret dels på Frøslevlejrens kulturhistoriske værdier (om end med et par grove faktuelle fejl), dels på den komfort og de gastronomiske oplevelser, man kan tilbyde gæsterne. Kursuscenteret sætter ikke sit lys under en skæppe i brochuren. Det hævdes således, at Frøslevlejren »wurde in den letzten Jahren zu einem sehr bekannten Kursuscenter umgebaut«! Det hører med til historien, at ingen tyske turister har benyttet sig af kursuscenterets tilbud om »ein einzigartiges Erlebnis«.

Frøslevlager

- ein Teil deutscher Geschichte
- ein Teil dänischer Geschichte

Ferienaufenthalt in
der Vergangenheit - und mit Freiheit
und Demokratie als Inhalt!

indgået mellem Danmark og Tyskland den 9. april 1940. Den betød, at tyskerne formelt anerkendte Danmark som en selvstændig, neutral nation, som Tyskland ikke var i krig med. Derfor blev der heller ikke opbygget en tysk forvaltning i Danmark, hvis lovlige, forfatningsmæssige organer kunne arbejde videre, om end med visse begrænsninger. Den danske regerings politik er siden blevet kendt som »forhandlings- og samarbejdspolitikken«.

I sommeren 1943 voksede befolkningens modstand mod både denne politik og den tyske besættelsesmagt, og den 29. august 1943 trådte den danske regering de facto tilbage. Vigtigt er det imidlertid, at det danske embedsværk, kaldet departementschefstyret, fortsatte med at fungere og således overtog regeringens rolle som forhandlingspartner i forhold til Dr. Best, den tyske rigsfuldmægtigede i Danmark.

Som et håndfast udtryk for de skærpede tilstande i Danmark begyndte tyskerne i efteråret 1943 uden lov og dom at deportere et stigende antal danske statsborgere til KZ-lejr og tugthuse i Tyskland. Deportationerne medførte kraftige reaktioner i den danske befolkning, og departementschefstyret protesterede gentagne gange over for Dr. Best, men forgæves.

Under en forhandling med Dr. Best i januar 1944 foreslog direktøren i det danske udenrigsministerium, Nils Svenningsen, at der blev opført en lejr på dansk grund, hvor man kunne internere arresterede danske statsborgere. Herved håbede Svenningsen at kunne forhindre nye deportationer. I marts 1944 accepterede Dr. Best det danske forslag. Det besluttedes at opføre en lejr, finansieret af den danske stat, men med den tyske besættelsesmagt som byggherre. Fra dansk side betingede man sig, at alle hidtil deporterede danskere skulle føres tilbage til denne lejr, og at deportationerne til Tyskland skulle indstilles. Dr. Best accepterede, dog med

det forbehold, at de danske jøder, som var blevet deporteret i oktober 1943, ikke skulle omfattes af aftalen. Tyskerne stillede yderligere krav om, at lejren skulle opføres nær den dansk-tyske grænse, og et stykke hedejord ved Frøslev plantage blev udpeget.

Anlægsarbejdet blev påbegyndt i april, og den 13. august 1944 ankom de første ca. 850 fanger til lejren. De kom dog ikke fra KZ-lejre og tugthuse i Tyskland, men fra Horserød-interneringslejren på Sjælland. Det tyske løfte om at føre fanger tilbage til Danmark blev aldrig opfyldt.

Som navnet »Polizeigefangenenlager Frøslev« antyder, var lejren opført til at »huse« det tyske sikkerhedspolitis fanger. Den tyske lejrkommandant var således udelukkende ansvarlig over for chefen for det tyske sikkerhedspoliti i Danmark, SS-Standartenführer und Oberst der Polizei Otto Bovensiepen. Selve kommandantskabet i Frøslevlejren bestod af SS-personel, ganske som i KZ-lejrene. Den indre tyske lejrledelse, derimod, lå hos personel fra det tyske Schutzpolizei, politisoldater, som i Frøslevlejren altså fungerede som en slags fængselsbetjente. Dette er usædvanligt i forhold til andre tyske lejre ud over Europa. Hvad der imidlertid gjorde lejren helt unik, var »Den danske Forvaltning i Frøslevlejren«: På Svenningsens forslag havde Dr. Best indvilliget i, at det danske fængselsvæsen skulle følge med til Frøslevlejren for her at sørge for fangernes forplejning og medicin samt visse andre forsyninger. Den danske Forvaltning i Frøslevlejren fik anvist en bygning umiddelbart uden for lejren - i selve lejren blev lejrkøkkenet og -depotet det danske fængselsvæsens hovedbastion! Man tør roligt fastslå, at fangernes kost de følgende måneder var både rigelig og nærende.

Ganske som i andre lejre ønskede tyskerne, at fangerne havde et vist, om end begrænset, selvstyre. Og terminologien kender vi alt for godt: der blev

blandt fangerne udpeget en Lagerältester, i hver barak en Barackenältester. Der blev udpeget Vorarbeitere etc. I Frøslevlejren udviklede fangeselvstyret sig dog aldrig til det grusomme hierarki, som man kender fra KZ-lejrene. Tværtimod kom fangeselvstyret til at fungere som et effektivt skjold mellem fangerne og den tyske lejrledelse. At det gik sådan i Frøslevlejren, skyldtes især tre forhold: for det første var der aldrig mangel på fødevarer i lejren, og dermed var der ingen basis for den kamp for fysisk overlevelse, som styrede alle forhold i KZ-lejrene. Nøglen til overlevelse i disse lejre var enten at få status som prominent fange eller i det mindste at stå på god fod med de prominente. For det andet blev fangerne i Frøslevlejren, trods tyske forsøg herpå, aldrig inddelt i forskellige kategorier, sådan som vi kender det fra KZ-lejrene. Fangeledelsen nægtede at medvirke hertil. I KZ-lejrene var det sædvanligt, at der var en evig magtkamp mellem de forskellige fangekategorier, ikke mindst fordi den tyske lejrledelse bevidst spillede dem ud mod hinanden. I Frøslevlejren var der en betydelig homogenitet over fangerne - de var stort set alle politiske fanger - ligesom tyskerne heller ikke kunne spille på nationale modsætninger. For det tredje, og som noget helt fundamentalt for de specielle forhold i Frøslevlejren, må man pege på den tyske besættelsespolitik i Danmark, sådan som den er beskrevet ovenfor. Selv om forholdene skærpedes i løbet af besættelsen, forblev den tyske besættelsespolitik i Danmark særdeles mild i forhold til i andre tysk besatte lande. Denne milde politik, som bl.a. indebar, at danskerne blev betragtet som en slags mennesker, fandt i høj grad udtryk i den tyske administration af Frøslevlejren.

Fangeledelsen i Frøslevlejren opbyggede en imponerende organisation, og i løbet af ganske få måneder sad den på 95% af den praktiske drift af lejren. Fangerne kunne nemlig stille højt kvali-

ficeret arbejdskraft på alle områder. Derved gjorde fangerne sig uundværlige og vandt tilsvarende indflydelse. Fangeledelsen styrede efterhånden suverænt tilrettelæggelsen af alt arbejde i lejren. Også i Frøslevlejren havde tyskerne det hellige princip, at alle arbejdsduelige fanger skulle arbejde. Og ligesom i andre lejre havde fangerne det hellige princip at lave så lidt som muligt - medmindre da arbejdet var til direkte gavn for dem selv.

Fangeledelsens monopol på arbejdsrettelæggelsen gav sig udslag i adskillige farceagtige arbejdskommandoer, f.eks. havde man en fast *Gitterfussabstreicherreinigungskommando* - dørristerensningshold, som på et tidspunkt bestod af 14 fanger - på fuld tid. Den tyske lejrledelse kan dårligt have overset, at fangerne opbyggede en kæmpemæssig Potemkin-kulisse, men så længe alle fanger, i det mindste på papiret, var beskæftiget, accepterede man det stiltiende. I det hele taget må man konstatere, at den tyske lejrledelse i Frøslevlejren, dens medlemmers eventuelle øvrige »meriter« fra andre lejre ufortalt, optrådte moderat, og Meistrene fra Schutzpolizei, som førte det daglige tilsyn med fangerne, var som regel ganske skikkelige folk. De mindre skikkelige sørgede fangeledelsen for at vinde for sig ved bestikkelse og presion.

På ét meget væsentligt punkt formåede fangeledelsen dog stort set intet - ligesom alt tyder på, at dette punkt også lå uden for den tyske lejrkommandants indflydelse: Den 15. september 1944, altså blot en måned efter at lejren var taget i brug, brød den tyske besættelsesmagt selve grundlaget for Frøslevlejrens opførelse ved at deportere ca. 200 fanger til KZ-lejren Neuengamme ved Hamburg. Denne transport blev fulgt af flere - alle til Neuengamme undtagen den sidste større transport i februar 1945, som gik til Dachau ved München. I alt blev ca. 1.600 Frøslevfanger depor-

Udsnit af Frøslevlejren den 5. maj 1945. Billedet, som er taget fra lejrens hovedvagtårn, viser et trøstesløst, pløret område. I dag fremstår lejren indbydende med beplantning, flisebelagte veje og store græsarealer. Forskønnelsen, som er sket gradvis siden 1950'erne, er blevet foretaget af hensyn til lejrens brugere og mange gæster. Foto i Frøslevlejrens Museum.

teret til KZ-lejr i Tyskland, hvor de blev konfronteret med ganske andre forhold end i Frøslevlejren. Den evige trussel om deportation kom til at hvile som en tung skygge over Frøslevlejren. Ingen kunne vide sig sikker!

Ca. 400 af de deporterede vendte ikke tilbage i live. Alligevel må man konstatere, at set med danske øjne var Frøslevlejren en succes - i det mindste en betinget succes. I alt stiftede ca. 12.000 fanger bekendtskab med Frøslevlejren. Op mod 4.000-5.000 af disse var imidlertid skandinaviske KZ-fanger under hjemtransport med de såkaldt »Hvide busser« (hovedsageligt april 1945). Det vil altså sige, at ca. 7.000-8.000 blev interneret i Frøslevlejren af besættelsesmagten. Såfremt Frøslevlejren ikke var blevet bygget, må man antage, at fler-

tallet af disse fanger var blevet deporteret til KZ-lejr i Tyskland. Dertil kommer, at selv om en fange blev deporteret fra Frøslev til KZ-lejr, havde anbringelsen i Frøslevlejren som regel betydet en forhalelse af deportationen. Og dette var ikke uvæsentligt for overlevelsesmuligheden. Dødeligheden i den første transport i september var ca. 50%, medens den faldt adskilligt, jo senere transporten fandt sted.

Frøslevlejren 1945 - 1984

Ved den tyske kapitulation den 5. maj 1945 tømtes Frøslevlejren for fanger - dog kun for stort set med det samme at blive fyldt med nye fanger. Nu var imidlertid rollerne byttet om.

I forbindelse med det forestående retsopgør i Danmark blev lejren anvendt til at internere personer, som var under mistanke for landsskadelig virksomhed under besættelsen. I *Faarhuslejren*, som Frøslevlejren hurtigt blev omdøbt til, blev fortrinsvis mandlige medlemmer af det tyske mindretal i Nordslesvig interneret. Indtil efteråret 1945, hvor det danske fængselsvæsen overtog administrationen af Faarhuslejren, var det medlemmer af den tidligere danske fangeledelse i Frøslevlejren, som administrerede Faarhuslejren. Som en lille kuriositet kan det nævnes, at den tidligere danske Lagerältester anvendte den samme *Haus-* og *Straf-ordnung* som forgængerer i lejrkommandantkontoret!

Faarhuslejren blev afviklet i 1949, hvor stort set alle de indsatte havde udstået deres straf. Som nævnt drejede det sig fortrinsvis om medlemmer af det tyske mindretal, og i altovervejende grad havde de fået dom for enten fronttjeneste i Waffen-SS eller tjeneste på hjemmefronten i de uniformerede og bevæbnede korps, *Zeitfreiwilligendienst* og *Selbstschutz*. I alt drejede det sig om ca. 3.000 personer.

I november 1949 overtog den danske hær lejren til kaserne, nu under navnet *Pædborglejren*.

Fra 1968 til 1975 fungerede lejren som Civilforsvarskaserne, hvorefter den de følgende år førte en hensygnende tilværelse som depot for sygehusberedskabsmateriel. Lejren ville antagelig midt i 1980'erne være blevet jævnet med jorden, hvis der ikke ca. 20 år tidligere var sket noget ganske afgørende for dens fortsatte eksistens.

Frøslevlejrens Museum

Ved et stævne for tidligere Frøslevfanger i 1965 blev tanken om et Frøslevlejrens Museum født. Der blev nedsat flere arbejdsgrupper, og i 1969 kunne

man vederlagsfrit overdrage lejrens hovedvagtårn og en tidligere fangebarak til staten, som påtog sig driften af museet via Nationalmuseet.

I de følgende år konsoliderede museet, der blev drevet som en underafdeling af Frihedsmuseet i København, sig med fine besøgstal. Fra begyndelsen af 1970'erne havde museet besøgstal på 50.000 - 60.000 om året.

Imidlertid opstod der usikkerhed om museets fremtid, da Nationalmuseet i 1986, i forbindelse med en større omstrukturering, tilkendegav, at man ønskede en anden status for Frøslevlejrens Museum. I det følgende par år pågik der forhandlinger om museets fortsatte drift og eksistens. I disse forhandlinger deltog naturligvis Nationalmuseet, desuden *Kontaktudvalget for Frøslevlejrens Museum*, som siden museets start havde stået museet bi med råd og dåd (der var ikke ansat en faguddannet inspektør på museet). Endvidere Dansk Røde Kors, som var interesseret i at etablere et Dansk Røde Kors Museum i Frøslevlejren, og sidst, men ikke mindst, *Den Selvejende Institution Frøslevlejren*. Sidstnævnte var blevet dannet af Sønderjyllands Amt og Bov Kommune i januar 1984 og havde straks efter påbegyndt en omfattende restaurering af mange af Frøslevlejrens barakker som et beskæftigelsesprojekt.

I 1988 nåede man frem til følgende løsning: Frøslevlejrens Museum indgik i et samarbejde med et nyetableret Dansk Røde Kors Museum, og museumskonstellationen blev en selvejende institution under navnet *Museet for Frøslevlejren og Dansk Røde Kors Museum*. Det nye Røde Kors Museum blev indrettet i en tidligere fangebarak, således at det »nye« museum nu rådede over tre bygninger. Driften blev sikret af årlige tilskud fra Nationalmuseet, Den Selvejende Institution Frøslevlejren (amt og kommune) og Dansk Røde Kors. Disse institutioner samt føromtalte Kontaktudvalg for Frøslevlejrens Mu-

seum fik sæde i museets bestyrelse, hvis formand blev rigsantikvar Olaf Olsen. Nationalmuseet bevarede, trods den nye driftsform, ejendomsretten over de to bygninger, som danner rammen om Museet for Frøslevlejren, ligesom museumsgenstandene i dette museum fremdeles var Nationalmuseets ejendom.

Det »nye« museum blev indviet i foråret 1989, hvor forfatteren til denne artikel samtidig tiltrådte som museets første faguddannede inspektør.

Aktiviteterne i Frøslevlejren udbygges

Sideløbende med forhandlingerne om Frøslevlejrens Museums fortsatte eksistens skred restaureringen af lejren

frem, og da tanken var, at lejren efter etableringsfasen skulle være selvfinansierende, blev de færdiggjorte barakker lejet ud. Over en kort årrække etableredes således i lejren et Dansk Røde Kors Kursuscenter, et Hjemmeværnsmuseum, en udstilling om det danske Civilforsvar, en Amnesty International udstilling, en udstilling om Frøslevvejens natur, og seneste skud på stammen er en udstilling om de danske FN-styrkers indsats gennem årene.

Fælles for disse museums- eller museumslignende aktiviteter er, at de i større eller mindre udstrækning finansieres af deres organisatoriske bagland og i øvrigt i udstrakt grad drives af frivillige fra de respektive organisationer. Det høje besøgstal i Frøslevlejrens Museum gjorde det attraktivt for disse organisationer at etablere sig i Frøslevlejren. I 1991 opsigde Dansk Røde Kors

Mindesten over de Frøslevfanger, som blev deporteret til KZ-lejr og mistede livet dér. Stenen blev rejst ved lejrens hovedvagtårn i 1968. Fangebarakken i baggrunden danner sammen med hovedvagtårnet rammen om Museet for Frøslevlejren, hvis udstilling bl.a. beretter om de forhold, der mødte Frøslevfangerne i tysk KZ-lejr. Foto: Frøslevlejrens Museum.

sit lejemål i kursuscenteret. Efter en mislykket bortforpagtning afhændede Den Selvejende Institution Frøslevlejren kursuscenteret (dog ikke selve bygningerne) til en privatperson, som nu driver kursuscenteret under navnet Frøslevlejrens Kursuscenter. Kursuscenteret, som udgav den føromtalt brochure, drives altså nu som en ganske almindelig forretning. Kunderne er både det private erhvervsliv og offentlige institutioner, som i Kursuscenterets bygninger afholder kurser for medarbejdere.

Traditionelt afholdes der få kurser i sommermånederne, og med brochuren har kursuscenterets direktør forsøgt at holde centeret igang i de stille måneder.

Mellem aktivitetscenter og nationalt mindesmærke

Som det turde være fremgået, spænder aktiviteterne i Frøslevlejren vidt, ligesom de organisatoriske forhold nok kan være vanskelige at gennemskue for de uindviede. I den ene ende af spekteret har vi altså et fagligt drevet museum, ejet af Nationalmuseet. Dette museum har sin helt naturlige placering i Frøslevlejren, idet det beskæftiger sig med lejrens historie 1944-1945, herunder også den skæbne der blev de fanger til del, som blev deporteret til KZ-lejrene. I den anden ende har vi et kursuscenter, en forretning, hvis direktør naturligvis forsøger at få det hele til økonomisk at løbe rundt, bl.a. ved at tilbyde kunderne komfort og gastronomiske oplevelser. Mellem disse yderpunkter findes en række museums- eller museumslignende aktiviteter - alle er i sig selv prisværdige, men en direkte tilknytning til Frøslevlejren 1944-1945 har de uomtvisteligt ikke. De mange institutioner kan

undertiden give offentligheden et noget flimrende billede af Frøslevlejren. Der er dog ingen tvivl om, at størstedelen af den danske offentlighed opfatter Frøslevlejren som et nationalt mindesmærke over Frøslevlejren 1944-1945. Herom vidner den kraftige reaktion på Kursuscenterets initiativ.

Netop tanken om et nationalt mindesmærke over lejren og dens fanger var da også den drivende tanke bag de tidligere fangers museumsinitiativ i 1965, og det var i den ånd, staten i 1969 påtog sig at drive Frøslevlejrens Museum. Alle senere aktiviteter i Frøslevlejren er igangsat ud fra de bedste intentioner, herunder ikke mindst at bevare lejren - også som et mindesmærke. Men med den seneste debat må det være åbent, at Frøslevlejren står i et vadested. Alle, som har med lejren at gøre, må gøre op med sig selv, om lejren fortsat først og fremmest skal være og opfattes som et nationalt mindesmærke, eller om den skal udvikle sig til først og fremmest at være og opfattes som en form for aktivitetscenter, hvor bygningerne tilfældigvis engang har været anvendt til at huse fanger. Såfremt man ønsker at bevare Frøslevlejren som først og fremmest et mindesmærke, må lejrens historie 1944-1945 naturligvis ikke trænges i baggrunden af andre budskaber, hvor prisværdige de end må være. Og et budskab som det, kursuscenteret har udsendt med føromtalt brochure, undergraver direkte stedets troværdighed som nationalt mindesmærke over bl.a. danske, som omkom af sult og sygdom i KZ-lejre i Tyskland. Noget ganske andet er, at hvis denne etiske grænse overskrides yderligere, vil lejren miste den sidste rest af autenticitet og den højtidelighed og respekt, som nødvendigvis må omgærde et mindesmærke, hvis det skal bevare sin tiltrækningskraft.